

ČEŠKA HISTORIOGRAFIJA O BOSNI I HERCEGOVINI (1980-1998.)

Između čeških i bosanskih povjesničara su postojali u prošlosti relativno intenzivni stručni i institucionalni kontakti. Od polovine 60- godina je aktivno djelovala Čehoslovačko-jugoslavenska komisija povjesničara koja je svake godine organizirala (naizmijenično jedne godine u Čehoslovačkoj, druge u Jugoslaviji) zajednička naučna zasjedanja na kojim se diskutiralo o komparativnim temama vezanim za čehoslovačku i južnoslavensku povijest. Dva zasjedanja ove komisije su održana u Bosni i Hercegovini, posljednji put u Sarajevu 1986. godine. Komisija je objavila red zanimljivih zbornika studija i članaka.^[1]

Povijest naroda Jugoslavije su u 80-im godinama u Čehoslovačkoj izučavale otprilike dvije desetine istraživača, koncentrirane prije svega u povijesnim institutima češke i slovačke Akademije nauka, na univerzitetima u Pragu, Brnu i u Bratislavi. (U 90-im godinama je u Češkoj ostalo 6 ili 8 povjesničara - specijalista za južnoslavensku povijest.)

Konkretnim problemima iz povijesti Bosne i Hercegovine su se češki povjesničari u 80-im godinama posvećivali samo povremeno. Ponajviše prilikom značajnijih godišnjica nekih povijesnih događaja, na primjer sarajevskog atentata, ustanka u Hercegovini 1882. godine i slično.^[2] Prilično učestali su bili članci vezani za povijest češko-bosanskih odnosa. U prvom redu su opisivali veze iz austro-ugarskog razdoblja (1878. – 1918.), kada je u Bosni i Hercegovini živjelo nekoliko hiljada Čeha koji su ovdje kao specijalisti pomagali u razvoju mjesnog školstva i medicine, u nastajanju niza kulturnih institucija ili su tu djelovali samo kao obični službenici, zanatlije ili kvalificirani radnici.

Vezano za problematiku odnosa publicirao je u 80-im godinama seriju veoma zanimljivih članaka profesor brnjenskog univerziteta Ctibor Nečas, koji je zabilježio djelovanje čeških doktorica u Bosni i Hercegovini na prelomu 19. i 20. stoljeća. Češke doktorice su bile u Bosni prve koje su među svojim (pretežno muslimanskim) pacijenticama širile osnove moderne zdravstvene njege i prosvjete. Godine 1992. opisao je Nečas ovu problematiku u monografiji *Mezi muslimkama. Působení úředních lékařek v Bosně a Hercegovině v letech 1892-1918* (Medju muslimankama. Djelovanje službenih doktorica u Bosni i Hercegovini u periodu od 1892-1918., Brno, Masarykova univerzita 1992, 137 s.).^[3]

Namještenik brnjenske ispostave Instituta za povijest Akademije nauka Ladislav Hladký publicirao je u toku 80-ih godina seriju članaka o angažiranosti čeških radnika prilikom nastajanja socijalno-demokratskog pokreta u Bosni i Hercegovini i o pomoći češke socijalne demokratije Socijal-demokratskoj partiji Bosne i Hercegovine u periodu pred Prvi svjetski rat.^[4]

Preokret u odnosu prema bosanskoj tematici je nastao u češkoj historiografiji na početku 90-ih godina. To je bilo u vezi sa tadašnjim procesom postepenog raspadanja jugoslavenske federacije i sa rastućom napetošću u odnosima među južnoslavenskim narodima. Povjesničari su bili, zajedno sa nekolicinom novinara, prvi u češkoj sredini koji su već na prelomu 1991.-1992. godine upozoravali na akutnu opasnost od eksploziranja nacionalnih konflikata u Bosni i Hercegovini.

Slijedećih godina su povjesničari u Češkoj publicirali veliki broj članaka i brošura sa hronološkim pregledima, u kojima su nastojali javnosti objasniti složene povijesne korijene tadašnje jugoslavenske krize i istovremeno i kulturne osobenosti pojedinačnih južnoslavenskih naroda.^[5]

U toku rata u Bosni i Hercegovini su češki povjesničari pokušali proniknuti u srž bosanske povijesti, prije svega u problematiku ovdašnjih kompliciranih odnosa medju narodnostima i dosadašnjeg stepena razvoja bosansko-hercegovačke državnosti. U vezi s tim je potrebno naglasiti, prije svega, studiju Miroslava Šestáka *Problém státnosti Bosny a Hercegoviny a její etnicko-nacionální obsah* (Problem državnosti Bosne i Hercegovine i njezin etničko-nacionalni sadržaj), publiciranu u časopisu *Slovanský přehled* (Praha) 80/1994, s.19-35.

Istovremeno se u češkoj sredini javila i težnja za ponovnim podsjećanjem na dugogodišnje tradicije prijateljskih odnosa Čeha i naroda Bosne i Hercegovine. To je potvrdila, pored ostalog, i serija studija o odnosu Tomaša Garika Masaryka (prvog predsjednika Čehoslovačke republike) prema Bosni i Hercegovini. Najopširnija je bila studija koju je napisao Ladislav Hladký *T. G. Masaryk a Bosna a Hercegovina* (T. G. Masaryk i Bosna i Hercegovina), i publicirao u zborniku *Slovanské historické studie* (Praha) 20/1994, s.33-55.[6]

Češki povijesničari su detaljno pratili cijeli tok višegodišnjeg rata u Bosni i Hercegovini, upoznavali češku javnost sa razlozima bosanske krize i u isti mah izražavali svoje mišljenje o odnosu međunarodne zajednice (osobito najvažnijih sila) prema stradanjima u Bosni i Hercegovini.[7]

Godine 1996. je štampana monografija Ladislava Hladkog *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země* (Bosna i Hercegovina. Povijest nesretne zemlje. Brno, izdavačka kuća Doplněk 1996, 218 s.). Radilo se o prvoj češkoj sintezi povijesti Bosne i Hercegovine od početka srednjovekovne bosanske države do potpisa daytonskih mirovnih sporazuma. Godinu dana kasnije je izašla skraćena verzija ove knjige, takodje u Slovačkoj, u Bratislavi, na slovačkom jeziku, pod nazivom *Bosnianska tragédia. Konflikt nacionalizmov* (Bosanska tragedija. Konflikt nacionalizama. Bratislava, USPO Peter Smolík 1997, 106 s.).

Istovremeno su se u Češkoj republici pojavila i prva istraživanja problematike etnogeneze bosanskih Muslimana (Bošnjaka), pitanja formiranja njihovog nacionalnog identiteta i političkih uslova njihovog suvremenog nacionalnog razvoja.[8] U vezi s tim treba navesti monografiju Jana Pelikána sa Karlovog univerziteta u Pragu *Národnostní otázka ve Svazové republice Jugoslávii* (Nacionalno pitanje u Saveznoj republici Jugoslaviji. Praha, Karlova univerzita 1997, 88 s.), koja sadrži, pored ostalog, i poglavlja o nacionalnoj i političkoj situaciji Bošnjaka koji žive u suvremenom Sandžaku.

Vrhunac dosadašnjeg rada čeških povjesničara predstavlja izdanje iz 1998. godine sinteze *Dějiny jihoslovanských zemí* (Povijest južnoslavenskih zemalja. Praha, izdavačka kuća Lidové noviny 1998, 760 s.), koju je napisala grupa autora Miroslav Šesták, Miroslav Tejchman, Lubomíra Havlíková, Ladislav Hladký i Jan Pelikán. Ova opširna, bogato ilustrirana monografija prikazuje povijest južnoslavenskih naroda (ali ne i Bugara) od početaka naseljavanja Balkanskog poluostrva slavenskim narodima sve do perioda 1997-1998. U zadnjim poglavljima knjiga prikazuje suvremeni politički razvoj u samostalnim državama koje su nastale na teritoriji nekadašnje jugoslavenske federacije. Opis povijesti južnoslavenskih naroda, sažet u jednoj knjizi, nije bio motiviran nekom "jugoslavenskom nostalgijom" čeških povjesničara, već prije svega metodskim razlozima. U okviru zajedničke knjige je bilo moguće opisati i okarakterizirati ne samo to što je u prošlosti južnoslavenske narode vezivalo, već i istaci uzajamne animozitete koji su se u povijesti mnogo puta ponavljali i koji su suživot ovih naroda dovodili u pitanje.

Okvirno su dodirnuli bosansku povijest i kulturu u 90-im godinama u Češkoj republici takodje neki ovdašnji turkolozi i islamisti. Njihovo interesovanje je bilo usmjereno, prije svega, na problem širenja islama na Balkanu u prošlosti, na njegov razvoj u suvremenom dobu i, pored ostalog, i na ulogu islamske vjeroispovijedi u današnjem političkom i kulturnom životu Bošnjaka.[9]

Češka republika je za vrijeme rata postala utočište za stotine izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Neki od njih se trude nastaviti svoju pređašnju djelatnost. Na primjer, sredina praška Slavenska biblioteka je obezbijedila vrijedan izvorni materijal za knjigu koju je u Pragu napisao i u 1999. godini na bosanskom jeziku izdao mladi talentirani književnik iz Bosne Adin Ljuca *Maglaj. Na tragovima prošlosti* (Praha, Općina grada Maglaja 1999, 399 s.). Radi se o antologiji povijesnih izvora i članaka o najznačajnijim događajima i ličnostima Ljucinog rodnog grada Maglaja iz osmanskog i austro-ugarskog vremena koje je autor pronašao u češkim bibliotekama i arhivima.

Nedavni tragični događaji u Bosni i Hercegovini su izazvali veliko interesovanje za situaciju u ovoj zemlji i medju češkim studentima i mladim naučnim istraživačima. To potvrđuje i nekoliko magistarskih radova koji su bili posljednjih godina branjeni na temu Bosne na univerzitetima u

Brnu i u Pragu. U ime svih je potrebno barem podsjetiti na rad mladog češkog etnologa i povjesničara Filipa Tesaře *Etnogeneze a etnicita národů Bosny a Hercegoviny* (Etnogeneza i etnicitet naroda Bosne i Hercegovine. Praha, Karlova univerzitetu 1996, 300 s.).

Rastuće interesovanje za Bosnu i Hercegovinu, njenu povijest i suvremeni život, koje danas primjećujemo među mladim Česima, predstavlja za istraživača starije i srednje generacije veliki podsticaj. Tako se stvara nada da će se dosadašnji neveliki krug specijalista (pretežno povjesničara i publicista), koji u suvremenom dobu u Češkoj republici podstiče na razvoj češko-bosanskih kontakata, u budućnosti još proširiti.

Dr. Ladislav Hladky

THE CZECK HISTORIOGRAPHY ON BOSNIA-HERZEGOVINA (1980-1998)

Summary

At the beginning the author stated that between the Czech and Bosnian history scholars in the past existed some relatively, intensive and professional, constitutional contacts. It can be seen from the collections of works by the Czech-Yugoslav Commission of History. In the 1980ties many papers were published on the mutual relations (Ctibor Nečas - Brno, Ladislav Hladky, etc). The culmination until then was achieved by the synthetic edition by Czech historians: THE HISTORY OF THE YUGOSLAV COUNTRIES, (Prague, 1998). Two years earlier had been published the monograph: BOSNIA-HERZEGOVINA - A HISTORY OF AN UNFORTUNATE COUNTRY, (Brno, 1996) by L. Hladký). In the recent years it has been noted an increased interest for the past and present time of Bosnia-Herzegovina among young Chechs.

[1]U 80. i 90. godinah su bili objavljeni ovi zbornici Čehoslovačko-jugoslavenske komisije povijesničarja: *Minchenskiot dogovor i jugoslovenskite i čehoslovačkite narodi* (sborník z 12. zasedání komise ve Skopje 5.-9.10.1978), Skopje 1980; *Problematika přechodu od feudalismu ke kapitalismu ve střední a jihovýchodní Evropě* (sborník z 13. zasedání komise v Praze 24.-28.9.1979), Praha 1981; *Československo a Jugoslávie od roku 1929 do rozpadu buržoazních společenských, politických a ekonomických systémů* (sborník z 15. zasedání komise v Martině 19.-22.10.1981), Praha 1983; *Stopanskite, socijalnité i etničkite promeni na teritorijata na Jugoslavija i Čehoslovačka od XVI do sredinata na XVIII vek* (sborník z 16. zasedání komise ve Skopje 12.-16.10.1982), Skopje 1986; *Myšlenkový vývoj Čechů, Slováků a Jihoslovanů od poloviny 18. století do buržoazní revoluce 1848-1849* (sborník ze 17. zasedání komise v Brně 11.-14.10.1983), Praha 1985; *Idejna i politička kretanja kod jugoslovenskih naroda, Čeha i Slovaka u drugoj polovini XIX veka* (sborník z 18. zasedání komise v Bělehradě 17.-21.9.1984), Beograd 1987; *Dialektika vnitřního a vnějšího faktoru závěrečné etapy národněosvobozenckého boje národů Československa a Jugoslávie 1944-1945* (sborník z 19. zasedání komise v Dolné Krupé a Bratislavě 16.-20.9.1985), Praha 1988; *Vznik samostatného československého a jugoslávského státu v roce 1918* (sborník z 21. zasedání komise v Praze 12.-14.10.1987), Brno 1990. O djelatnosti komisije vidi takodje Vladislav Šťastný - Miroslav Šesták, *Patnáct let práce československo-jugoslávské historické komise (1966-1981)*, časopis *Slovanský přehled* 68/1982, s. 81-86; Miroslav Šesták, *Twenty Years Anniversary of the Czechoslovak-Yugoslav Historical Commission*. In: *Les Études Balkaniques Tchecoslovaques VII*, Praha, Karlova univerzita 1986, s. 213-227.

[2]Vidi Miroslav Šesták, *Povstání v Hercegovině roku 1882 a česká politika*, *Slovanský přehled* 68/1982, s. 375-385; isti autor, "1914", *Slovanský přehled* 70/1984, s. 525-528.

- [3] Vidi také Ctibor Nečas, *Úřední lékařky v Bosně a Hercegovině*, Slovanský přehled 71/1985, s. 491-497; isti autor, *Prve ovlaštene ljekarke u Sarajevu*, In: 60 godina Zavoda za zdravstvenu zaštitu Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1985, s. 25-26.
- [4] Vidi Ladislav Hladký, *Češi a počátky dělnického hnutí v Bosně a Hercegovině*, In: Studia Balkanica Bohemoslovaca III, Brno, UJEP 1987, s. 155-160; isti autor, *Sociální demokracie v Bosně a Hercegovině a její styky s českým dělnickým hnutím v období před první světovou válkou*, Slovanský přehled 75/1989, s. 221-237; isti autor, *Nekoliko čeških izvora o formiranju Socijaldemokratske partije u Bosni i Hercegovini*, Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika Bosne i Hercegovine 27/1988, s. 155-167; isti autor, *Uzajamni kontakti medju českim i bosanskohercegovačkim radničkim pokretom pred prvi svjetski rat*, Prilozi 24/1990, s. 187-204.
- [5] Vidi Ladislav Hladký, *Jugoslávská krize a její historické souvislosti*, Praha, H & H 1993, 64 s.; Jan Pelikán - Miroslav Tejchman, *Dějiny Jugoslávie (1918-1991)*, Praha, Univerzita Karlova 1994, 90 s.; Miroslav Tejchman - Pavel Hradečný - Miroslav Šesták, *Historické souvislosti rozpadu Jugoslávie*, Praha, Historický ústav 1996, 256 s.; Jan Pelikán, *Jihoslovanská krize. Kořeny a souvislosti*, Praha, Univerzita Karlova 1996, 120 s.
- [6] Vidi také Ladislav Hladký, *T. G. Masaryk a jihoslovanské národy*, In: T. G. Masaryk a střední Evropa, Brno, Masarykova univerzita 1994, s. 59-63; isti autor, *Masarykova cesta do Bosny a Hercegoviny v roce 1892*, In: Studia Balkanica Bohemo-slovaca IV, Brno, Masarykova univerzita 1995, s. 191-197.
- [7] Vidi Ladislav Hladký, *Bosna a Hercegovina v období před vznikem občanské války*, Slovanský přehled 81/1995, s. 249-268; *Chronologie rozpadu Jugoslávie 1990-1994* (specijalni broj časopisa Slovanský přehled 82/1996, br. 1); Miroslav Tejchman, *Mezinárodní společenství a jugoslávská krize I (1991/2)*, Slovanský přehled 81/1995, s. 317-332; isti autor, *Mezinárodní společenství a jugoslávská krize II (1993/4)*, Slovanský přehled 82/1996, s. 173-185; Filip Tesař, *Ozbrojený konflikt na území Bosny a Hercegoviny po rozpadu SFRJ*, In: Ivan Gabal a kolektiv, *Etnické menšiny ve střední Evropě*, Praha, G plus G 1999, s. 255-332.
- [8] Vidi Ladislav Hladký, *Bosenští Muslimové (Bosňáci) - proces vzniku národa*, Historický obzor 8/1997, s. 112-118; Dagmar Kubínová, *Islám po bosensku*, časopis Nový Orient 52/1997, s. 366-370; Jana Hybášková, *Role islámu ve válečném konfliktu v Bosně a Hercegovině a v současném stavu poválečné obnovy BaH*, In: Ivan Gabal a kolektiv, *Etnické menšiny ve střední Evropě*, s. 333-339.
- [9] Vidi Eduard Gombár, *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha, Karolinum 1999, 428 s.; Miloš Mendel, *Islám - Ideál a skutečnost*, Praha, Panorama 1990, 367 s.; isti autor, *Islámská výzva. Z dějin a současnosti politického islámu*, Brno, Atlantis 1994, 230 s.; Luboš Kropáček, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad 1992, 294 s.; Zdeněk Miler, *Islám. Historie a současnost*, Praha, Svoboda 1997, 187 s.; Jiří Bečka - Miloš Mendel, *Islám a české země*, Olomouc, Votobia 1998, 231 s.

http://iis.unsa.ba/prilozi/29/29_ladislav_hladky.htm